

Jämlik vård – förstudie

Jämlik vård – förstudie

Bakgrund

Landstingets revisorer har ansvar för att genomföra årlig granskning av landstingets samtliga verksamheter. Utifrån detta uppdrag och ansvar har landstingets revisorer utarbetat dokumentet ”Granskningsstrategi” i vilket de beskrivit de områden som revisorerna främst ska fokusera på under innevarande mandatperiod. Baserad på granskningsstrategin gör revisorerna en årlig riskbedömning och revisionsplan. I ”Revisionsplan 2016” har revisorerna aktualiserat en granskning i form av en förstudie avseende landstingets arbete för att skapa en jämlik vård.

Landstingets revisorer genomförde 2013 en översiktlig granskning utifrån resultat i sammanställningen ”öppna jämförelser” från Socialstyrelsen och SKL. I granskningen konstaterades att skillnader fanns mellan den vård kvinnor erbjöds och den vård män erbjöds. Dessa skillnader redovisades även i landstingets årsredovisningar. Revisorerna beslutade med anledning av granskningen att fortsatt följa upp frågan om jämlik vård. Denna förstudie är ett led i den fortsatta uppföljningen.

Syfte

Den övergripande revisionsfrågan är: hur säkerställer landstingsstyrelsen genom olika styrdokument och uppföljning att vård ges på lika villkor till länets invånare? Granskningen är översiktlig och ska ge svar på följande revisionsfrågor:

- Hur har landstinget definierat begreppet ”vård på lika villkor” respektive ”jämlik vård”?
- Hur sker styrning och uppföljning av en vård på lika villkor?
- Vilka riskområden har landstinget identifierat?
- Hur och till vem/vilka återrapporteras resultatet?

Avsikten är att förstudien skall utgöra en grund för eventuell fördjupad granskning.

Avgränsning

Granskningen har avgränsats till en förstudie på landstingsövergripande nivå.

Revisionskriterier

Förstudien har utgått från landstingsfullmäktiges beslut samt tillämplig lagstiftning, föreskrifter och riktlinjer.

Ansvarig nämnd

Landstingsstyrelsen är ansvarig nämnd för landstingets verksamhet. Styrelsen ansvarar också för styrning, uppföljning och intern kontroll.

Metod

Granskningen har genomförts i form av analys av dokument och intervjuer. Intervjuer har gjorts med ledningsstrateg och enhetschef för Folkhälso- och samhällsmedicinska enheten samt medlemmar i landstingets strategiska jämställdhetsgrupp.

Resultat

1. Hur har landstinget definierat begreppen ”vård på lika villkor” respektive ”jämlig vård”?

I landstingets flerårsplan för 2016 -2018 framhålls följande under rubriken värdegrund: Alla människor har lika värde och ska mötas med respekt. Värdegrunden innebär att Landstinget i Värmland genomsyras av en humanistisk grundsyn där respekten för människors lika och okränkbara värde samt jämlikhet och jämställdhet betonas. Alla patienter och anhöriga ska känna sig trygga och delaktiga och uppleva att landstingets företrädare lyssnar på deras synpunkter och möter dem med respekt.

Landstinget väljer också att lyfta fram och markera särskiljande värden som ska vägleda verksamheten, nämligen: *kunskap, kvalitet och känsla*. Detta innebär att vården är kunskapsbaserad, ändamålsenlig, säker, patientfokuserad, effektiv, jämlig och ges i rimlig tid. Befolkningen bemöts med öppenhet, empati och lyhördhet. Patienterna erbjuds möjlighet att själva välja utförare av hälso- och sjukvård och tar aktiv del i sin egen vård. All vård ska erbjudas värmlänningarna utifrån ett etiskt förhållningssätt och med respekt för den enskildes integritet. Utgångspunkter är patientlagen, riksdagens prioriteringsbeslut och de FN-konventioner som Sverige har ratificerat och som är relevanta för landstingets verksamhet.

Landstinget i Värmland antog redan 2009 CEMR:s jämställdhetsdeklaration (den europeiska deklARATIONEN för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå). CEMR-deklARATIONEN är ett verktyg för kommuner, landsting och regioner att integrera jämställdhetsperspektivet i det politiska beslutsfattandet och i den praktiska verksamheten. De åtaganden som ingick effektuerades inte vid detta tillfälle utan en handlingsplan utarbetades först 2011-2012. Då tillsattes också en arbetsgrupp bestående av både politiker och tjänstemän. Tjänstemannaansvaret för gruppen låg då hos Folkhälso- och samhällsmedicinska enheten. I och med att handlingsplan 2013-2015 godkändes av landstingsstyrelsen flyttades tjänstemannaansvaret över till staben för verksamhets- och ledningsstöd.

Landstinget ska också arbeta vidare med den handlingsplan för jämställdhet och jämlikhet som följer av CEMR:s deklARATION. Landstinget har tagit fram en utvecklingsplan med långsiktigt perspektiv fram till 2030. Begreppet jämlig hälso- och sjukvård är en ytterligare styrande princip som varit utgångspunkt i resonemangen med utvecklingsplanen. Enligt Socialstyrelsen innebär jämlig hälso- och sjukvård att vården tillhandahålls och fördelas på lika villkor för alla.

Det finns olika uppfattningar om vad definitionen innebär och hur det påverkar organiseringen av vårdutbudet. Alla kan inte ha samma geografiska närhet till olika fasta vårdinrättningar. Alla kan heller inte ha samma utbud nära sig. Vårdens förutsättningar, med en ständigt högre efterfrågan än utbud, innebär att prioriteringar i någon form måste ske. I förslaget till utvecklingsplan är ambitionen att utveckla nya typer av vårdnivåer och fler ingångar till vården för att skapa en mer jämlik vård

2. Hur sker styrning och uppföljning av en vård på lika villkor?

I landstingets årsredovisningar för perioden 2012 till 2014 finns under rubriken ”medborgare” ett avsnitt om jämställdhet och jämlikhet där landstingets olika satsningar redovisas. I årsredovisningen för 2015 finns inte detta avsnitt med och inte heller i delårsrapport 2 2016. Rubriken jämlik hälso- och sjukvård återfinns under avsnittet ”andra insatser”

I landstingsplanen framgår ett antal fokusområden, dels övergripande (bl.a. regional utveckling, folkhälsostrategi, personalstrategi, miljöpolitiskt program) och dels för hälso- och sjukvården (bl.a. ökad patientmedverkan, handlingsplan för jämställdhet och jämlikhet samt utvecklingsplan för hälso- och sjukvården). I förvaltningsberättelsen i delårsrapport 2 för 2016 redovisas inte arbetet med fokusområdena explicit på ett samlat sätt som överensstämmer med landstingsplanens uppställning. Vi kan inte heller se någon beskrivning av arbetet med handlingsplan för jämställdhet och jämlikhet.

Följande angavs som mål i styrkortet för 2015:

Andelen medborgare som anger att de har stort förtroende för att hälso- och sjukvården ges på lika villkor **är lika med eller över** riksgenomsnittet.

I landstingets årsredovisning för 2015 finns under rubriken ”andra insatser” ett avsnitt om jämlik hälso- och sjukvård. Där beskrivs jämlik hälso- och sjukvård på följande sätt:

”Hälso- och sjukvården är jämlik när vård och behandling erbjuds på lika villkor och alla möts respektfullt oavsett kön, ålder, bostadsort, funktionalitet, utbildning, social tillhörighet, etnisk eller religiös tillhörighet, könsidentitet eller sexuell läggning och oavsett kombinationer av dessa.”

I årsredovisningen för 2015 uppges att årets uppföljning av landstingets jämställdhets- och jämlikhetsarbete visar att mycket återstår att göra

Landstinget i Värmland arbetar kontinuerligt på olika sätt för ökad jämlikhet och jämställdhet. En systematisk modell för jämlikhets- och jämställdhetsarbete med inriktning på god hälsa och vård på lika villkor för hela befolkningen har tidigare utvecklats. Modellen ska ge stöd i ledning och styrning av arbetet.

Landstingets jämställdhetsarbete följs genom mätningar i MakeEquality och Jämix. Mätning har gjorts 2012, 2013 och 2015. MakeEquality är ett redskap framtaget av Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, som en

möjlighet för kommuner, landsting och företag att kvalitetssäkra sitt arbete med att jämställdhetsintegrera verksamheten. Nyckeltalsinstitutets jämställdhetsindex **JÄMIX** speglar jämställdhetsarbetet i personalpolitiken (arbetsgivarrollen).

Resultatet för landstinget i Värmland visar på en långsam förbättring förutom det område som handlar om hälso- och sjukvårdsverksamheten och det område som kopplar till landstingets roll som tjänsteleverantör – på det området står det nästan stilla.

SKL har tagit fram en Checklista för jämställdhetsanalys för förtroendevalda. Syftet med denna checklista är att göra det möjligt för kommuner och landsting att kontrollera att jämställdhet har integrerats i de olika beslutsunderlagen. Det har i förstudien inte framgått i vilken utsträckning denna checklista har använts i landstinget i Värmland.

SKL har också tagit fram en vägledning för jämställdhetsanalys för handläggare. Denna vägledning syftar till att underlätta för handläggare att ta fram ett jämställt underlag i ärendeberedningen. Det har i förstudien inte framgått i vilken utsträckning vägledningen har använts i landstinget.

3. Vilka riskområden har landstinget identifierat?

I november 2016 behandlades på landstingsstyrelsens möte ett politiskt initiativ från Värmlandssamverkan, där ett antal områden lyftes fram. Den parlamentariskt sammansatt arbetsgruppen som föreslås i initiativet ska ha fokus på våld i nära relationer, barn och äldre, etnicitet, religion, sexualitet, personer med funktionsnedsättningar och HBTQ-frågor.

Det har framförts under intervjutillfälle att det finns en risk att jämlikhetsperspektivet trängs undan av andra perspektiv. Uttryck som ”perspektivträngsel” har aktualiserats.

Det finns risk för att det förkommer omotiverade skillnader i bemötande, vård och behandling mellan olika grupper, beroende på att vården inte tillräckligt kompenserar för patienternas varierande egenskaper och förutsättningar. Vid intervjutillfället redovisas olika exempel där ojämlik vård kan få konsekvenser för patienten. Det kan exempelvis handla om att vårdgivare agerar utifrån förutfattade meningar om patienten som en följd av omedvetna beteenden som har sin grund i underliggande normer och värderingar.

4. Hur och till vem/vilka återrapporteras resultatet?

Landstingsstyrelsen har behandlat frågor med koppling till jämlik vård vid två tillfällen, januari och november, under 2016.

På sammanträdet i januari 2016 får landstingsstyrelsen en återrapportering av landstingets jämställdhetsarbete under åren 2013 – 2015 samt information om handlingsplanen för 2016 – 2018. På samma möte behandlade landstingsstyrelsen svar på remiss om jämställdhetspolitiken. I remissvaret ger landstinget sina synpunkter

uppdelat på ett antal delmål. Även på Folkhälso- och tandvårdsutskottets möte i januari behandlades remissvaret. Utskottet ställde sig bakom förslaget till svar.

På landstingsstyrelsens sammanträde i november 2016 behandlas ett politiskt initiativ om jämlik vård och styrelsen beslutar:

att uppdra till landstingsdirektören att följa upp handlingsplanen avseende implementering och genomförande samt rapportera till landstingsstyrelsen.

att tillsätta en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp för att utveckla landstingets arbete med jämlikhet. Fokus på utveckling av handlingsplanen utifrån ökat fokus på jämlik hälsa och vård. Arbetet ska omfatta våld i nära relationer, barn och äldre, etnicitet, religion, sexualitet, och personer med funktionsnedsättningar, HBTQ-frågor samt de förbättringsområden som gruppen identifierar.

Det finns en arbetsgrupp på tjänstemannanivå bestående av representanter från landstingets olika staber. Gruppen kallas landstingets strategiska jämställdhetsgrupp och har bildats av landstingsdirektören under 2014 och träffas fem gånger per år. Syftet med gruppens arbete är att deltagarna utifrån uppdraget i sina respektive staber ska medverka till ett förbättrat arbete med jämställdhet och jämlikhet. Gruppen för minnesanteckningar och rapporterar till tjänstemannaledningsgrupperna.

På den av landstinget anordnade chefskonferensen hösten 2016 redovisades ett bildspel om uppdraget ”jämställd och jämlik vård.” Där redovisades den struktur som finns i landstinget för ledning och styrning i arbetet med jämställdhet/jämlikhet.

Sammanfattande slutsatser och rekommendationer

Den övergripande revisionsfrågan i granskningen var: hur säkerställer landstingsstyrelsen genom olika styrdokument och uppföljning att vård ges på lika villkor till länets invånare?

I denna förstudie har vi noterat att det finns arbetsgrupper som arbetar med frågorna och att det under hösten 2016 har tagits politiska initiativ. Det har också beslutats att ge landstingsdirektören i uppdrag att följa upp handlingsplanen avseende implementering och genomförande och att rapportera till landstingsstyrelsen.

Vi kan i dagsläget inte se något behov av en fördjupad granskning, utan vi kommer att löpande följa utvecklingen inom området, då det som noterats ovan pågår fortsatt utvecklingsarbete.

Anders Marmon
Certifierad kommunal
yrkesrevisor

Karin Selander
Certifierad kommunal
yrkesrevisor